

ЕВОЛЮЦІЯ ДИСКУРСУ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ США

Ткач А. О., університет „Україна”, Україна, м. Київ

В статті розглядаються особливості зовнішньої політики США щодо країн Латинської Америки; проаналізовано концептуальне забезпечення зовнішньої політики США, здійснено порівняльний аналіз зовнішньої політики адміністрацій президентів щодо Латинської Америки, подано докладний аналіз впливу зовнішньополітичного курсу США, з'ясовано основні чинники формування нової зовнішньої політики США щодо Латинської Америки. Предметом аналізу є зовнішньополітична стратегія США як діяльність держави, що спрямована на включення Латинської Америки в процес формування вигідної моделі міжнародних відносин і включає постанову довгочасних цілей і довгострокового планування з урахуванням співвідношення застосування в просторі і в часі необхідних ресурсів, як діяльність американської держави, що спрямована на визначення та досягнення довгострокових цілей у регіоні за допомогою відповідних засобів.

Ключові слова: зовнішня політика США, Латинська Америка, „перезавантаження” відносин, міжнародна система, міжнародна безпека, стратегія національної безпеки, трансформація.

Ткач А.О. Эволюция дискурса латиноамериканской политики США/ университет „Украина”, Украина, г. Киев

В статье рассматриваются особенности внешней политики США относительно Латинской Америки; проанализировано концептуальное обеспечение внешней политики США, осуществлен сравнительный анализ внешней политики администраций президентов относительно Латинской Америки, представлен подробный анализ влияния внешнеполитического курса США, выяснены основные факторы формирования новой внешней политики США относительно Латинской Америки.

Ключевые слова: внешняя политика США, Латинская Америка, международная система, международная безопасность, стратегия национальной безопасности, трансформация.

Tkach A.O. Evolution of discurs of latamericans politics of the USA» / University „Ukraine”, Ukraine, Kyiv

In the article features of foreign policy of the USA of relatively Latin America are examined in the article; the conceptual providing of foreign policy is analysed the USA, the comparative analysis of foreign policy of administrations of presidents of relatively Latin America is carried out, the detailed analysis of influence of foreign-policy course of the USA is presented, the basic factors of forming of new foreign policy the USA of relatively Latin America are found out. The article of analysis is includes resolution of long duration aims and corporate strategic planning taking into account correlation of application in space and in time of necessary resources, as activity of the American state that is sent to determination and achievement of long-term aims in a region by means of corresponding facilities.

Keywords: foreign policy of the USA, Latin America, „restart” of relations, international system, international safety, strategy of national safety, democracy.

Вступ. Дискурс латиноамериканської політики США та безпеки стає в центр уваги світової політичної науки. Відбувається помітне розширення її за межі військових і військово-політичних відносин і поява нових напрямків, пов'язаних з перспективами економічного, екологічного, соціального, інформаційного, етнокультурного розвитку держав і народів у сучасному і майбутньому світі. Зростає і кількість агентів політики безпеки. Якщо раніш її єдиним агентом була держава, то наприкінці XX ст. право на забезпечення власної безпеки стали одержувати особистість і суспільство, нація й етнос. Розв'язання нових проблем глобального характеру вимагає інтенсифікації співробітництва всіх країн з метою удосконалювання міжнародних систем забезпечення глобальної безпеки., Компоненти безпеки мають системний зв'язок, інтегративний характер, горизонтальний та вертикальний виміри,

Дослідження еволюції латиноамериканської політики США уявляються досить актуальними для вивчення закономірностей становлення нової парадигми безпеки у світі, а також і для вироблення адекватних уявлень про національну безпеку в Україні. Чимало явищ, що відбуваються нині в нашій країні, можуть бути зрозумілими лише за допомогою співставлення з процесами в інших державах, особливо в тих, які стикаються з проблемою забезпечення політичної стабільності, підвищення власного міжнародного авторитету і забезпечення зовнішньої безпеки, визначення основних параметрів економічного і соціального розвитку в перехідний період.

Еволюція латиноамериканської політики США досліджується в працях таких авторів як: Р. Арона, З. Бжезинського, І. Валерстайна, Ч. Джонсона, Р. Кокса, Г. Моргентау, С. Хантінгтона С.А. Гоніонського, Б.І., Гвоздарєва, К.С.Тарасова та інших та інші. З поміж сучасних українських учених, що досліджують цю проблематику слід назвати Н. М. Веселу, М.В. Засядько, Є.Є. Камінського, В.П. Кириченка, О.І. Ковальову, А.І. Кудряченка, Л.П. Неліну, Ф.М. Рудича, М.М. Рижкова, І.А. Хижняка, О.В. Потєхіна, С.В. Кононенко, С.В. Толстова, О.В. Сушка, М.М. Храмова та інших.

Мета статті та завдання. Метою статті є розкриття еволюції концептуальних основ, а також практичної політики США та латиноамериканських держав щодо забезпечення національних інтересів, виявлення основних напрямків політики безпеки та взаємодії у цій сфері, з метою визначення перспектив становлення в регіоні системи інтегративної безпеки. Тому мають значення дослідження цивілізаційних, геополітичних особливостей США та країн латиноамериканських країн, оцінка впливу на формування уявлень про безпеку, з урахуванням реалій визначити зміст таких понять, як основи нового режиму безпеки, а саме «безпеки співробітництва», «національний інтерес», «суверенітет», «конфлікт» і «стабільність» в політичній науці. Підходи до сприйняття латиноамериканських країн, як автономних суб'єктів міжнародних відносин, що мають історичні корені і перспективи самостійного розвитку, визначили поділ між національними інтересами США та інтересами

латиноамериканських держав, а також визначають необхідність спільних підходів щодо забезпечення власних національних інтересів. У вітчизняній науці постала необхідність комплексного вивчення нової парадигми безпеки, що формується в державах регіону, її загальної еволюції і сучасного стану, а також перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Прагнучи стати авторитетними членами світового співтовариства, країни латиноамериканського регіону намагаються створити в Західній півкулі нову систему безпеки, максимально наближену до своїх інтересів. При цьому їх цивілізаційна, соціально-економічна, геополітична та історична специфіка визначає ті новації, що вони вносять у становлення загальносвітових уявлень про безпеку. Серед них такі, як, наприклад, про інтегративний характер парадигми безпеки, про пріоритетність забезпечення її соціально-економічних і національно-культурних напрямків, про зв'язок демократії і безпеки, про режими безпеки, про нові значення принципу суверенітету в сучасному світі [1, с. 156].

Значення дискурсу з погляду інтересів України представляє часткова схожість правосвідомості латиноамериканців і українців, що дозволяє визначити загальні підходи до таких складних питань, як, наприклад, правильний вибір пріоритетів соціально-економічного і національно-культурного розвитку, перебування балансу між забезпеченням державного суверенітету і дотриманням прав людини, «компенсація» націоналістичних почуттів в умовах демократії, визначення суспільної ролі збройних сил. Також вимагає переосмислення відносин аналіз пропонованих у доктринах і концепціях безпеки США та латиноамериканських країн шляхів і методів зміцнення їх регіонального і субрегіонального співробітництва, врегулювання міждержавних суперечностей, боротьби з наркотрафіком, злочинністю та тероризмом. Особливої уваги заслуговує вивчення теоретичних основ і практики латиноамериканських країн щодо правової бази міжнародних відносин з метою виключення форм гегемонії.

Для латиноамериканських країн, які знаходилася «у тіні» північного сусіда, особливе значення мають питання, пов'язані з національною самосвідомістю, яка

протягом історії формувалася на основі радикального, конструктивного націоналізму [2, с. 15].

Аналіз основних напрямків концептуального і практичного розвитку політики безпеки в США та країнах регіону допомагає знайти оптимальний баланс між консерватизмом і радикалізмом у політичному й економічному розвитку держав із близькими цивілізаційними і соціально-економічними рисами, краще зрозуміти рівень коректного співвідношення між силовими та несиловими методами забезпечення безпеки. Розкриття зусиль латиноамериканських країн з впровадження нових системоутворюючих компонентів у теорію і практику забезпечення їх внутрішньої і зовнішньої безпеки, дає приклад виходу з важкої структурної кризи на новий рівень міждержавного співробітництва, регіональної інтеграції, демократизації та політичної стабільності.

Наприклад, представники школи політичного реалізму, Г. Моргентау, Р. Арон, Г. Кісінджер, припускали, що об'єктом політики безпеки могли бути лише військові і військово-політичні відносини, а її суб'єктом - лише держава або група держав [3, с. 12; 4, с.22, 5,с.31].

Проблема забезпечення безпеки особистості, суспільства, етносів вважалася похідною від державних інтересів. У доповідях Римського Клубу, «Комісії Брунтланд», документах глобальних форумів з навколишнього середовища, соціальної політики, народонаселення така точка зору постійно «розмивалася» вимогами розширення проблематики безпеки і доповнення її економічними, екологічними та соціальними компонентами. Вона не підтримувалася латиноамериканськими державами. Їхнє уявлення про безпеку формувалися на основі забезпечення «інтегрального», «сталого» розвитку. Необхідність широкого підходу до принципу безпеки визначена у працях низки західних учених, наприклад Бузана Б., Реггі Дж., Кохена Р. [6, с. 14].

За умови відсутності єдності в походах, група авторів припускала доцільність тимчасового співіснування у світі двох парадигм безпеки: однієї, традиційної – для розвинутих, іншої для тих, що розвиваються і «перехідних» держав, наприклад, Уайтхед Л., Петтіфорд Л. [7, с. 5; 8, с. 289].

У контексті нових підходів, традиційна боротьба між консерваторами і лібералами в американській історіографії вилилася в дискусію з питання про суверенітет латиноамериканських країн. Глобальні зміни 90-х рр. зміцнили позиції консерваторів, «розмивання» суверенітету держав-націй, що визначається в працях дослідників Розенау Дж., Чемпель Е.-О., з метою зміцнення позицій США в регіоні. Віарда Г., Хейес М. Група дослідників, наприклад, В., Файнберг Р., Ліновіц С., визнала за лібералами, що це має значення для демократії і прав людини, а також усього комплексу економічних і соціальних загроз, боротьби з наркотрафіком, тероризмом і злочинністю в Латинській Америці для інтересів безпеки США. При цьому, однак, автори - неореалісти не вважали потрібним брати до уваги власне сприйняття латиноамериканськими країнами цих проблем, думаючи, що заради втілення в життя «загальних ідеалів», вони зобов'язані будуть жертвувати власними суверенними правами [9, с. 27; 10, с.26].

Так, представники ліберальної стратегії відкидали погляд зменшення рівня суверенітету латиноамериканських країн. Наприклад, Фарер Т. підкреслив неоднозначний характер поняття «демократія» для США та латиноамериканських країн. Він вважав, що США, виходячи з власних інтересів, мають утримуватися від акцій, що порушують суверенітет країн регіону, наприклад, при проведенні миротворчих операцій; звертався до уряду США надати, латиноамериканським країнам можливість реалізації самостійного підходу у забезпеченні внутрішньої і зовнішньої безпеки. Збереження «міцної» держави у перехідних країнах, суверенітет яких є засобом для вирішення проблем політики відносин підтримали в політичній науці Бузан Б., Макінда С. [10, с. 284].

Наприклад, Коуп Дж, в американській стратегії пропонував перегляд традиційної політики США щодо безпеки, оскільки, по-перше, «більшість урядів країн регіону не поділяють принципів підходи США до пріоритетів політики», по-друге, тому що країни, використовуючи інструменти міжнародного співробітництва, виносять інтереси національної безпеки на рівень глобального співробітництва.

В латиноамериканській літературі з проблем еволюції дискурсу латиноамериканської політики США був відзначений зменшенням рівня колишньої популярності крайніх напрямків - радикально-антиімперіалістичного і геополітичного, визначення інтеграційного підходу, що припускає об'єднання зусиль країн регіону щодо спільного забезпечення «інтегративної» безпеки.

Одним з авторів став перуанець Меркадо Харрін Е., який визначив про безпеку як інтегральну концепцію в галузі політики, економіки, екології, культури і військової справи. Його підтримав чилійський дослідник А. Варас, який детально розробив поняття «спільна безпека» («seguridad compartida»), яке має багаторівневий та інтегративний характер. Він вважав несумісними інтереси безпеки США та латиноамериканських країн у Західній півкулі і виступав за створення самостійної системи безпеки держав регіону [11, с. 204].

Через загрозу маргіналізації латиноамериканських країн у світовій політиці ХХІ ст. спостерігалось зближення позицій багатьох авторів щодо інтеграції, наприклад, Відігала А., Гедеса Т. да Коста В. з Бразилії, Вальсу М., Карасалеса Х. з Аргентини, Муньоса Е. і Рохаса Аравена Ф. з Чилі. Вони відстоювали принцип самостійної відповідальності Латинської Америки за стан безпеки [12, с.239].

Чилійський дослідник Муньос Е. підтримав ідею створення нової системи регіональної безпеки, оскільки стара надавала гарантії лише США. Саме поняття демократії уявлялося Муньосу Е. не як модель, що нав'язувалася США, а як умова забезпечення безпеки, ідентична до латиноамериканської реальності. Він запропонував принцип «нового американського підходу» за переосмисленням США парадигми безпеки через загальні зусилля країн регіону щодо інтеграції [13, с. 79].

Принциповими для нової системи безпеки стали інтегровані союзи. Наприклад, Меркосур, сприймався Гедесом да Коста Т. як «стратегічна інтеграція», яка спрямована на зміцнення демократичної стабільності, економічної та міжнародної безпеки регіону, що принцип безпеки виходить за

рамки окремої держави і забезпечує стратегії регіональної інтеграції та загальної безпеки [14, с. 240].

Більшість з авторів визнавали найкращим для латиноамериканських інтеграційних стратегій режим безпеки співробітництва, суверенітет держав-учасників. Напрямами такого співробітництва були визнані боротьба з бідністю і підвищення освітнього рівня населення [15, с. 3].

Серед прихильників інтеграційного напрямку існували і розходження, пов'язані з нюансами політики держав регіону, суверенітету в умовах глобалізації. Так, деякі аргентинські дослідники вважали правомірною постановку питання про можливості обмеження принципу невтручання, відбиваючи, тим самим, погляди прихильників політики «периферійного реалізму», здійсненої президентом Аргентини Менемом К. Бразильські політологи наполягали на таких відносинах зі США, що не зменшували суверенітет їхньої країни. Гедес да Коста Т. визначив такі складові суверенітету, як право держави укладати, без стороннього втручання, міжнародні угоди і вступати в союзи з іншими країнами. У той же час, Фелісіо Ж.-Е. відзначав, що концепція ексклюзивного суверенітету «дискредитована сучасною реальністю і не може бути основою для формування світопорядку». Утім, і він виступав за координацію політик латиноамериканських країн, у тому числі - у рамках ініціатив, висунутих США, наприклад, НАФТА, Американська зона вільної торгівлі. Саласар Паредес Ф. вважав ненормальною ситуацію, коли «одні держави розширювали сферу інтересів безпеки, а інші з кожним разом залежали від цього» [16, с. 195].

Неоднозначно сприймалися і перспективи співробітництва з питань безпеки в ОАД. Так, Патіньо Е. з Аргентини, Перікас Б. з Бразилії вважали, що незважаючи на «кризу ідентичності» через розходження інтересів США і Латинської Америки, вони можуть після радикальних реформ стати ефективним інструментом політики безпеки. Більшість дослідників Латиноамериканського Факультету соціальних наук у м. Сант'яго (Чилі) вважали, що головна роль у

забезпеченні нової позиції латиноамериканських країн у світі повинна перейти від ОАД до структур міжамериканського співробітництва [17, с. 195].

У латиноамериканському дискурсі посилювався напрямок критики неоліберальних ідей, наприклад Сеа Л. і Мельгар Б. Р. (Мексика), Каплана М. (Аргентина). Більшість представників» поділяли погляди інтеграційників на необхідність колективних зусиль латиноамериканців у справі забезпечення безпеки, акцентуючи наявність цивілізаційної єдності та спільних рис. Однак вони набагато менше були схильні довіряти урядам і державним структурам своїх країн, особливо - військовим. Вважаючи, що неоліберальна модель ущемляла суверенітет латиноамериканських націй і шкодила їхній національній культурі, ці автори передбачали можливість повернення до влади військово-диктаторських режимів на хвилі націоналізму, що могла бути спровокована у випадку продовження неоліберальних реформ. Пропонувалася така регіональна інтеграція, яка подолатиме інтереси окремих країн, «колоніалізмом заради забезпечення інтересів безпеки». Наприклад, Айєрбе Л. з Бразилії висловився за надання країнам регіону власного шляху через політичну та культурну експансію США, «зміцнення національно-культурного простору», становлення її як самостійної цивілізації, одного з центрів багатополярного світу.

Частина дослідників, наприклад, Де ла Пенья К. з Мексики, Діас-Поланко Е., дотримувалася автономістського напрямку, який визначав поняття етнічної безпеки з метою надання максимальної автономії індіанським громадам і племенам, вважали, що таке загальне поняття, як «нація», етнічні меншості, сприяє забезпеченню ідеології супербезпеки і культу мілітаризму, провокує територіальні конфлікти. Однак, відкидаючи неоліберальну модель, Де ла Пенья К., фактично продемонструвала солідарність з одним з її постулатів - про «відмирання» поняття «нація» і державний суверенітет, вважаючи, що тільки політика самої широкої автономізації здатна стати реальною альтернативою процесу неоліберальної глобалізації [18, с. 3].

Латинська Америка є самостійним цивілізаційним полем, специфіка якого допомагає країнам регіону активніше підключатися до сучасної дискусії про нові виміри парадигми безпеки.

Католицький світогляд народів регіону, помножений на традиції і цінності, успадковані від доколумбової епохи, а також географічна віддаленість її від основних ринків світового господарства, не змогли забезпечити органічний характер принципу необмеженого матеріального прогресу, як, наприклад, для носіїв «протестантської етики». Правосвідомість латиноамериканських народів ґрунтувалося на доктринах природного права на основі моральних заповідей. Позитивне право, писаний закон мали вторинний характер.

Вплив на формування уявлень про безпеку в країнах регіону мав геополітичний фактор. Так, Мексику, центральноамериканський і карибський геополітичний регіон можна було б виділити, як «особливу зону», де історично очолювали інтереси національної безпеки США. Сполученим Штатам удалося нейтралізувати спроби самостійного підходу країн даного ареалу до проблем забезпечення своєї не тільки зовнішньої, але внутрішньої безпеки. Цьому сприяли економічна слабкість, політична нестабільність і роз'єднаність. Інтервенції США, перешкоджаючи розвиткові національної самосвідомості в цих країнах, збільшували їхні внутрішньополітичні проблеми.

Специфічна ситуація складалася в країнах Південної Америки, наприклад, в Аргентині, Бразилії, Чилі і Перу. Географічна далекість від основних «центрів сили» прирікала ці країни на дипломатичну ізоляцію. Складність зовнішнього інтервенціонізму істотно полегшувала задачу визначення власних інтересів безпеки. Відсутність безпосередньої загрози зіграло двояку роль, поширюючи, дух суперництва, росту популярності європейських і північноамериканських геополітичних доктрин, заснованих на застосуванні сили, провокуючи міждержавні війни і конфлікти, якими користувалися у своїх інтересах треті країни [19, с. 3].

За фактору умовного характеру поділу Латинської Америки на три великих геополітичних регіони, північ, південь, внутрішні райони, і наявності власної

локальної специфіки, відбулася еволюція доктрин і політики безпеки латиноамериканських країн, боротьба між двома напрямками в концепціях країн: цивілізаційним, через необхідність політичної спільності, і геополітичним через сприятливе роз'єднання країн регіону і встановлення гегемонії США.

Висновки. Таким чином, інтереси США як геополітичний фактор традиційно впливали на розвиток регіональних інтересів і політики. Цивілізаційні, історичні фактори, спільні риси культури, мови, релігії, правосвідомості латиноамериканських народів сприяли налагодженню регіонального співробітництва, стали стимулом для напрацювання особливих підходів до питань забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки,

Реалізація принципу «регіоналізму» в межах «континенталізму», засилля у цьому регіоні цивілізаційних цінностей у його політиці, економіці, культурі і суспільній свідомості, призвели до зростання рівня національних почуттів, приходу до влади в багатьох країнах авторитарних режимів і перегляду континентальної концепції безпеки. Перешкодою регіоналізму є залишкові особливості відносин частини еліти, інтереси якої пов'язані з неоліберальною моделлю розвитку, суперництва та стратегій вирішення конфліктів в країнах регіону.

Уроки кризового розвитку викликали хвилю демократизації військових режимів, відмову країн від конфронтаційних методів у внутрішній і зовнішній політиці. Це сприяло розвитку нової парадигми безпеки через доповнення її рівнями особистої і громадської безпеки, які одержали рівні права з безпекою держави. Це визначило «національно-державний» характер.

Поряд з демократизацією, вона істотно прискорила процеси субрегіональної та регіональної інтеграції на основі принципів «відкритого регіоналізму» і «справжньої багатосторонності», практичним утіленням яких був покликаний служити режим «безпеки співробітництва».

Країни Латинської Америки, тривалий час, пройшли власний, особливий шлях розвитку, знаходилися поза „великої” світової політики, намагаючись акцентувати силу права, несилові компоненти політики безпеки. Події 90-х рр.

змінили характер загроз, змусили країни, що розвиваються, і країни, що знаходяться в перехідному, транзитному стані, до яких варто віднести і Україну, терміново шукати засоби протидії маргіналізації у світовій економіці і політиці, позиції постачальників дешевої сировини і робочої сили.

Література:

1. Anorve D. (2011), La política exterior de Barack Obama para América Latina: vientos de cambio o continuidad imperial, en Pérez-Gavilán G. et al. (coords.), La hegemonía estadounidense: ¿recomposición o declive? Su expresión en escenarios regionales, Uam-Xochimilco, México, pp. 155-195.
2. Guerra Borges A. (comp.) (2009), Fin de Época. De la integración tradicional al regionalismo estratégico, Siglo XXI Editores, México.
3. Morgenthau H. Politics Among Nations. New York, 1978. p.11.
4. Aron R. Paz e Guerra entre nacoes. Brasilia, 1993. p.17.
5. Kissinger H. Política exterior americana. Barcelona, 1971.Його ж: Diplomacy. New York, 1994. p.11.
6. Buzan B. A. People, States and Fear - An Agenda for Security Studies in the Post - Cold War Era. London, 1991; p. 561-598.
7. Whitehead L. Sovereignty, Democracy and Socialism: Reflectopns on the Grenada Experience. San Jerman, 1986.
8. Pettiford L. Changing Conceptions of Security in the Third World. - Third World Quarterly, 1996, N2, p. 289-306.
9. Wiarda H. US Strategic Policy in Latin America in the Pos-Cold War Era. - In: Evolving US Strategy for Latin America and the Caribbean. Washington, 1992, p.24-29/
10. Makinda S. Sovereignty and Global Security. - Ibid., 1998, N 3, p. 284-290.
11. Mercado Jarrin E. Un sistema de seguridad y defensa sudamericano. Lima, 1989, p. 204/
12. Varas J. La politica de las armas en America Latina. Santiago de Chile, 1988, p. 507, 514.

13. Munos H. Política Internacional de los nuevos tiempos. Santiago de Chile, 1996, p. 77,33.
14. Guedes da Costa T. Avaliação estratégica da segurança internacional no Atlântico Sul: passado e perspectivas futuras. Em: S. Pinheiro Guimarães (Org.) Brasil e África do Sul. Riscos e oportunidades no tumulto da globalização. São Paulo, 1998, p.225.
15. Katz C. (2011d), Discusiones sobre el declive de Estados Unidos, disponible en www.rebelion.org, [Agosto 2011] Actualización sitio web 25 septiembre de 2011.
16. Martínez O. (2008), Alba y Alca: el dilema de la integración o la anexión, en Martínez O. (comp.), La integración en América Latina: de la retórica a la realidad, Editorial de Ciencias Sociales, La Habana, pp.195.
17. Weisbrot M. (2011), Obama's Latin America Policy: Continuity Without Change, disponible en <http://www.cepr.net/index.php/publications/reports/obamas-latin-america-policy-continuity-without-change>, [Agosto 2011] Actualización sitio web 15 agosto de 2011.
18. Romano S.M. (2010), Democracia liberal y seguridad nacional en el gobierno estadounidense: continuidades y rupturas, en Gandasegui M. A. (Hijo), Castillo D. (compiladores), Estados Unidos: la crisis sistémica y las nuevas condiciones de legitimación, Clacso y Siglo XXI Editores, México, pp. 360-384.

References:

1. Añorve D. (2011), La política exterior de Barack Obama para América Latina: vientos de cambio o continuidad imperial?, en Pérez-Gavilán G. et al. (coords.), La hegemonía estadounidense: ¿recomposición o declive? Su expresión en escenarios regionales, Uam-Xochimilco, México, pp. 155-195.
2. Guerra Borges A. (comp.) (2009), Fin de Época. De la integración tradicional al regionalismo estratégico, Siglo XXI Editores, México.
3. Morgenthau H. Politics Among Nations. New York, 1978. p.11.
4. Aron R. Paz e Guerra entre nações. Brasília, 1993. p.17.

5. Kissinger H. *Politica exterior americana*. Barcelona, 1971. Ёого ж: *Diplomacy*. New York, 1994. p.11.
6. Buzan B. A. *People, States and Fear - An Agenda for Security Studies in the Post - Cold War Era*. London, 1991; p. 561-598:
7. Whitehead L. *Sovereignty, Democracy and Socialism: Reflectopns on the Grenada Experience*. San Jerman, 1986.
8. Pettiford L. *Changing Conceptions of Security in the Third World*. - *Third World Quarterly*, 1996, N2, p. 289-306/
9. Wiarda H. *US Strategic Policy in Latin America in the Pos-Cold War Era*. - In: *Evolving US Strategy for Latin America and the Caribbean*. Washington, 1992, p.24-29/
10. Hayes M. *Vision de los Estados Unidos - Seguridad Estrategica Regional - SER en 2000*. Buenos Aires, 1995.N7, p.26-28.
11. Makinda S. *Sovereignty and Global Security*. - *Ibid.*, 1998, N 3, p. 284-290.
12. Mercado Jarrin E. *Un sistema de seguridad y defensa sudamericano*. Lima, 1989, p. 204/
13. Varas J. *La politica de las armas en America Latina*. Santiago de Chile, 1988, p. 507, 514.
14. Guedes da Costa T. *Avaliacao estrategica da seguranca intemacional no Atlantico Sul: passado e perspetivas futures*. Em: S. Pinheiro Guimaraes (Org.) *Brasil e Africa do Sul. Riscos e oportunidades no tumulto da globalizacao*. Sao Paolo, 1998, p.225.
15. Munos H. *Politica International de los nuevos tiempos*. Santiago de Chile, 1996, p. 77.
16. Katz C. (2011d), *Discusiones sobre el declive de Estados Unidos*, disponible en www.rebelion.org, [Agosto 2011] Actualización sitio web 25 septiembre de 2011.
17. Martínez O. (2008), *Alba y Alca: el dilema de la integración o la anexión*, en Martínez O. (comp.), *La integración en América Latina: de la retórica a la realidad*, Editorial de Ciencias Sociales, La Habana, pp.195-230.
18. Weisbrot M. (2011), *Obama's Latin America Policy: Continuity Without Change*,

disponible en <http://www.cepr.net/index.php/publications/reports/obamas-latin-america-policy-continuity-without-change>, [Agosto 2011] Actualización sitio web 15 agosto de 2011.

19. Romano S. M. (2010), Democracia liberal y seguridad nacional en el gobierno estadounidense: continuidades y rupturas, en Gandasegui M. A. (Hijo), Castillo D. (compiladores), Estados Unidos: la crisis sistémica y las nuevas condiciones de legitimación, Clacso y Siglo XXI Editores, México, pp.360-384.